L'AIGUADOLÇ 45-46 (2016), pàgs. 77-88 Edita: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta

EL PONT FLOTANT: UNA COMPANYIA DE CREACIÓ COL·LECTIVA

Raquel Molina
(Universitat de València)

PARLAR D'EL PONT FLOTANT ÉS FER ESMENT d'un dels majors exponents dels nous models de creació escènica dins el panorama teatral valencià. És en aquests termes que el nostre article pretén fer un apropament cap a una nova manera de crear i de concebre el fet teatral. Però tractar d'introduir-hi algú que no conega el treball de la companyia pot resultar una tasca complexa, delicada almenys, pel fet de no voler desvirtuar allò que acuradament anomenarem l'*univers flotant*. Això és, la forma que tenen d'entendre el món i la manera amb què ho traslladen a l'escenari.

Així, podria ser convenient, i alhora interessant, descobrir aquesta realitat dramàtica d'una forma senzilla. És a dir, responent a dues preguntes: qui és El Pont Flotant? i, per què han esdevingut un dels majors referents de l'esfera teatral contemporània? Doncs bé, amb uns objectius ben definits assolirem aquest afer en parlar de la trajectòria de la companyia i de les característiques del seu treball.

Història de la companyia

El Pont Flotant són: Àlex Cantó (Tarragona, 1974), Jesús Muñoz (València, 1976), Joan Collado (València, 1979) i Pau Pons (València, 1976). Aquests quatre actors, que es van conèixer a l'Escola Superior d'Art Dramàtic de València, van partir del qüestionament de la realitat teatral del moment per a centrar el seu treball en la investigació de noves formes de creació dramàtica.

Fou així com l'any 2000 naixia aquest grup que ja s'aventurava des del començament amb unes propostes molt allunyades d'aquelles altres de caire més comercial i, encara més, amb la decisió ferma de desenvolupar-les en valencià. Tot un repte, sens dubte. Però, al mateix temps, un compromís cultural, personal i, per què no, polític, si tenim en compte la realitat sociolingüística del País Valencià i el fet que no tots els seus membres es comunicaven en aquesta llengua. Així, amb aquesta voluntat de canvi, de crear alguna cosa nova amb una empremta personal, El Pont Flotant posava en marxa tota una maquinària complexa, almenys innovadora, que els permetera encetar i consolidar una línia de treball experimental, alhora en la llengua autòctona.[1]

És el seu saber fer el que els ha permès traslladar aquesta recerca a altres esferes. D'aquesta manera, alternen la producció pròpia amb diversos treballs d'investigació teatral i, fins i tot, amb altres disciplines estretament vinculades amb l'activitat pedagògica. Tasques que, majoritàriament, desenvolupen dins la seu que gestionen, la Sala Flotant i que fan d'aquest lloc un espai polivalent.[2]

Doncs bé, amb la necessitat de transgredir i trencar amb allò establert i fixat als escenaris de la ciutat, busquen altres corrents d'arreu del món pertanyents, fins i tot, a àmbits molt diferents i heterogenis. Això és: des de l'escriptura a la dansa, passant pel cinema i el teatre mateix. Aquests esdevindran una font d'inspiració ineludible i els faran reflexionar envers la pràctica escènica. Un gran aprenentatge, aquest, que finalment traslladaran als espectacles en conformar-los com un tot harmònic. Una amalgama de diverses realitats estètiques i artístiques, en darrer terme, que estaran sotmeses als interessos personals i professionals del grup en cada muntatge. Per aquest motiu, i com veurem més endavant, la repercussió en els espectacles tampoc no serà uniforme.

Així doncs, l'univers de visió i creació d'El Pont Flotant s'ha materialitzat en una trajectòria que a hores d'ara abasta sis obres. Si

---

[1] El grup desenvolupa les propostes en valencià però faran les adaptacions idiomàtiques i contextuals convenients per tal de mostrar-les en altres zones geogràfiques castellanoparlants.

[2] La Sala Flotant es troba al barri de Patraix, a València, i és, des de l'any 2002, la seu de la companyia. Aquest espai té les característiques tècniques escaients per a crear i exhibir els muntatges i, a més a més, esdevé un centre de formació amb una programació de cursos i tallers multidisciplinaris relacionats amb les arts escèniques. Altres grups o creadors també la fan servir com a lloc on desenvoluparne les propostes o, simplement, com a taller d'investigació.

bé totes comparteixen característiques comunes, nosaltres pararem esment en aquella que les vertebra, és a dir, el punt de partida. Cada treball s'origina a partir d'una reflexió íntima i, conseqüentment, personal d'algun tema que els interessa relacionat amb l'existència. Aquesta reflexió la compartiran amb el públic d'una manera bidireccional, d'una banda, com a receptor del muntatge i, d'altra, com a persona involucrada en el desenvolupament del mateix.

Però, com ja apuntàvem, trobem una clara evolució en la seua dramatúrgia estretament vinculada als objectius concrets de la companyia en cada projecte. De tal manera que hi ha una primera etapa, clarament diferenciada de la segona, en què el grup centra l'interès en el descobriment d'altres realitats dramàtiques vigents arreu del món. És aquest, doncs, un primer moment d'enlluernament que els fa experimentar, provar coses noves. Aquesta mena de laboratori d'assaig abraça els dos primers muntatges del grup: *What a wonderful war* (20002) i *Trànsit, el viatge de Juanito Cabeza* (2004).

Si atenem a la primera peça, podrem constatar que aquesta té un grau molt elevat d'experimentació. Així, *What a wondeful war* és una obra basada en el text *Mare Coratge*, de Bertolt Brech, que el grup duu a terme a partir de la substitució del text original per sons primitius.[3] Una proposta, doncs, amb una estètica ben resolta que tracta de mostrar les misèries i les barbaritats de la guerra mitjançant un treball actoral basat exclusivament en la gestualitat.

Pel que fa a *Trànsit, el viatge de Juanillo Cabeza*, és aquest un espectacle fruit d'un procés de creació col·lectiva en què ja podem entreveure una de les característiques de la companyia. És a dir, un treball multidisciplinari primerenc amb què, mitjançant la barreja de diverses manifestacions estètiques i artístiques (la dansa, els titelles o l'expressió corporal), conformen una obra a través de la qual es qüestionen el món que ens envolta.

En definitiva, en aquesta primera etapa el grup s'obria camí dins la pràctica escènica valenciana i encetava una nova línia dramàtica capaç de qüestionar els models teatrals imperants. Buscaven, doncs, un tipus de creació diferent però, sobretot, pròpia, que ja es consolidarà en la segona etapa.

---

[3] Estrenada al Teatro de los Manantiales el 17 d'octubre de 2002. Guardonada amb el Premi a la Millor Actriu i Millor Direcció en el Festival Escènic de Foios, València (2003). Va ser finalista, un any després, en el VII Certamen de Directoras de Escena de Torrejón de Ardoz (Madrid).

Així, amb una dramatúrgia més evolucionada i una nova línia de creació, l'autobiografia, arribem al segon bloc.[4] Aquest comprèn la resta de la producció, això és: *Com a pedres* (2006), *Exercicis d'amor* (2009), *Algunes persones bones* (2011) i *Jo de major vull ser Fermín Jiménez* (2013).

És *Com a pedres* un viatge en el temps fet a partir dels records i la memòria dels tres protagonistes.[5] Un retorn a la infantesa com a paradís perdut, una reflexió sobre l'existència i el pas inexorable del temps que compartiran amb els espectadors. Aquest treball, juntament amb *Exercicis d'amor* i *Algunes persones bones,* conformen la "Trilogia del temps", una compilació que, a hores d'ara, el grup dóna per tancada. Però, tot i que els tres muntatges es van desenvolupar de manera individual, tenen com a eix comú el fet de recórrer les diferents etapes de la vida dels seus creadors. En darrer terme, esdevenen una mena de trajecte compartit que explicarem en descriure breument les altres dues peces.

D'aquesta manera, amb *Exercicis d'amor* la companyia celebra les relacions humanes.[6] En aquest sentit, la peça és un cant a l'amor en tota la seua diversitat. Una il·lusió, una recreació i un convit a un desig commemorat en què el públic n'és un participant més. Una obra centrada en l'etapa adulta que prepararà el terreny per al tercer treball de la trilogia, *Algunes persones bones*.[7] Aquesta comèdia agredolça suposa un viatge cap al futur. Òbviament, un

---

[4] En aquesta segona etapa ens trobem amb uns textos més elaborats i un desenvolupament de l'acció, millor resolt. Pel que fa a l'autobiografia, és a partir de *Com a pedres*, i amb la incorporació d'Àlex Cantó en l'àmbit actoral, que la companyia comença a elaborar les propostes a partir del *jo*. No cal dir, però, que les obres d'aquesta etapa partien del mateix qüestionament personal que les de la primera.

[5] Mostrada primerament a la Sala Flotant el febrer de 2006 i, uns mesos després, el maig de 2006, estrenada al Teatro de los Manantiales. Va estar nominada com a Espectacle Revelació en els X Premis Max (2007) i va obtindre el Premi Max Aub al Millor Text (es va editar dins la col·lecció Premi Max Aub) en els XVII Premis de les Arts Escèniques de la Generalitat Valenciana (2007). A més a més, va obtindre el Premi a la Millor Direcció, Espectacle i Actriu en la I Edició dels Premis Abril (2007) i, finalment, el Premi al Millor Espectacle Revelació de la Fira d'Osca (2007).

[6] Aquesta obra, coproduïda pel Festival VEO (València Escena Oberta) i presentada dins el mateix certamen, es va estrenar el febrer de 2009 al Casal d'Esplai (El Saler).

[7] Aquest muntatge és una coproducció del Festival Temporada Alta de Girona i es va estrenar al Centre Cultural La Mercè dins el mateix festival, el novembre de 2011.

futur hipotètic on es traslladen per tal de fer una revisió del que ha estat la seua existència i reflexionar sobre les misèries individuals i les col·lectives. Uns personatges envellits pels anys, i també per les frustracions, que es plantejaran la necessitat d'involucrar-se en la societat com a únic camí per a canviar les coses. En definitiva, per a salvar-se a si mateixos.

I, finalment, arribem a la darrera proposta de la companyia, *Jo de major vull ser Fermín Jiménez*.[8] Un muntatge desenvolupat a partir de les prioritats que tenim en la vida i que, freqüentment, se'ns obliden pel ritme frenètic amb què vivim. Així, la contínua necessitat de produir alguna cosa i la mesura amb què ho valorem tot, fins i tot les persones, seran alguns dels temes que es tracten amb la ironia que els caracteritza.

Però és *Com a pedres*, sens dubte, l'obra més representativa de la trajectòria del grup. Una proposta, aquesta, que va suposar la consolidació de la companyia dins el panorama teatral valencià en aconseguir un reconeixement notori tant per part del públic com de la crítica.[9] Així, amb aquesta peça El Pont Flotant donava el pas i es professionalitzava amb un dels espectacles més destacables dels últims anys. I no sols això, a més a més s'endinsava en la segona etapa de la seua producció esdevenint un model de referència tant dins com fora del territori estatal. Certament, aquest muntatge, ja creat a partir de l'autobiografia, suposa la síntesi de totes les característiques pròpies dels seus treballs.[10]

Com veiem, doncs, aquesta companyia desenvolupa les propostes partint d'uns temes que ultrapassen no sols les fronteres temporals sinó, encara més, les espacials. Uns aspectes de plena actualitat, alhora universals, la qual cosa possibilita que aquestes obres estiguen en constant circulació i puguen ser, i són, exhibides en el present.[11]

---

[8] Estrenada el 21 de març de 2013 a la Sala Inestable de València i darrerament nominada com a Millor Espectacle Revelació en els XVII Premis Max de les Arts Escèniques de 2015. En l'actualitat es representa en diversos punts de la geografia estatal. El text ha estat publicat el 2015, en versió bilingüe, a càrrec de la mateixa companyia.

[9] Amb un gruix de més de quatre-centes representacions entre tots els muntatges, *Com a pedres* arrossega prop del cinquanta per cent d'exhibicions. Així, per la quantitat de nominacions i premis que ha rebut com pel nombre de representacions que arrossega, s'ha convertit en uns dels espectacles més rellevants dels darrers anys.

[10] Podem trobar una anàlisi més acurada de l'obra en l'article de Molina (2014).

[11] *Com a pedres* es va mostrar el maig de 2015 al Teatre Modern d'Alginet (València), i el mateix mes al Teatre Micalet de València.

Característiques del treball de la companyia

En localitzar el treball d'El Pont Flotant dins el panorama teatral valencià direm que aquest pertany a aquelles noves línies dramàtiques, de producció privada, que sorgiren pel qüestionament de la realitat teatral del moment així com dels mateixos elements de la creació escènica. Entre aquestes propostes contemporànies, hi ha una branca de caire més experimental, adreçada a un públic adult, si més no, minoritari, les obres de la qual s'exhibeixen a sales de petit format o alternatives.[12] Si filem més prim, direm que les seues creacions tant per l'estètica que tenen com pels espais en què les mostren es troben inserides en el teatre experimental i, més concretament, dins el vessant del teatre alternatiu a València.

Exercicis d'amor (2009)*, d'El Pont Flotant*

Però és el seu un teatre fortament arrelat en el corrent postdramàtic, la qual cosa podem comprovar per la modalitat de l'escriptura i les

[12] Aquests espais d'exhibició alternatius es van concebre com a sales polivalents, la qual cosa els va permetre subsistir en no limitar la seua tasca a programar treballs exclusivament teatrals. Tenien, doncs, la capacitat tècnica suficient per a albergar propostes culturals ben diverses.

característiques de les propostes.[13] Unes propostes ja desenvolupades amb una barreja de llenguatges (entre els quals es troba el de la imatge), amb alternança de codis i un constant trencament de la unitat espaciotemporal i de la línia narrativa en funció de la posada en escena. Aquesta escena, que conformen físicament amb un meticulós treball físic, dóna compte de la importància que li atorguen a l'expressió corporal. Però no sols això, hi ha al darrere una pretesa pobresa de recursos que els facilitarà arribar a la veritable essència del fet teatral i despullar l'obra d'ornaments.

Així mateix, el text esdevé un element més de la posada en escena i es fixa de manera conjunta amb la resta de components a partir d'un treball de creació col·lectiva pels membres del grup.[14] I en aquest punt cal insistir, ja que una de les particularitats d'El Pont Flotant rau en el procés de creació. Amb un esquema previ poc desenvolupat i a partir de diverses sessions d'improvisació, el text va prenent forma de manera progressiva en funció de les necessitats de l'espectacle. Ara bé, en el seu cas, tots els elements del fet teatral s'articularan al voltant d'un objectiu fonamental: transmetre veritat i sentiment. És per això que l'harmonia estètica sempre restarà supeditada a la finalitat emotiva de la proposta.

Però hi ha un altre factor, la contribució del qual serà fonamental per a originar aquest tipus d'espectacle des del punt de vista de la producció com, també, de la percepció del mateix. Indubtablement, si ens centrem en la recepció, el fet que aquests espais d'exhibició tinguen uns condicionaments espacials reduïts i una ubicació del públic diferent, els dóna l'oportunitat de conrear un teatre íntim i compromès que convida a la reflexió.

Efectivament, l'espai entre l'espectacle i el pati de butaques es redueix, i això ocorre mitjançant diverses estratègies que El Pont Flotant posa en pràctica amb una subtilesa i una naturalitat tal que aconsegueixen difuminar les fronteres entre la ficció i la realitat. Així doncs, el trencament de la quarta paret o l'adreçament directe

---

[13] Recordem que aquest corrent, nascut als anys 70, va sorgir per la progressiva recuperació del teatre de text i la recerca posterior d'un equilibri entre aquest i el de la imatge.

[14] Aquest model de creació col·lectiva, que es va conrear especialment en el teatre occidental dels anys 60 i 70 (Rosselló: 2011a), es contraposa al de la figura de l'autor polivalent. Aquest darrer seria aquell que, a més de desenvolupar les funcions pròpies de l'autor dramàtic, en realitza altres relacionades amb la posada en escena (Puchades 2005: 227).

al públic comportaran una confusió constant entre el món ficcional i el món real que aprofitaran per tal de realitzar unes obres, els temes fonamentals de les quals giren al voltant de la condició humana.

Bé, com ja hem avançat, cada treball s'origina a partir d'una reflexió personal i íntima envers l'existència. I és en tractar aquests aspectes quotidians, que la companyia aconsegueix crear un tipus de proposta que, tot i partir del *jo*, assoleix un abast molt ampli. D'una banda, perquè aquests aspectes, intrínsecs a la humanitat, interessen tothom. I de l'altra, perquè aquesta és tractada des d'un punt de vista còmic i bastant irònic que produirà en el públic diversos efectes relacionats amb la complicitat.

Doncs bé, el resultat és un tipus d'espectacle complex que requereix d'un públic competent per tal de cobrar sentit. Això és, un públic adult amb una determinada formació i informació teatral, que tinga la voluntat d'involucrar-se obertament i d'atorgar-hi un sentit a allò que veu (i comparteix) des del pati de butaques. Perquè, sens dubte, l'espectador ideal no sols ha de poder reflexionar amb els actors i desxifrar l'espectacle, segons els codis propis de la dramatúrgia, sinó que, encara més, ha de ser capaç d'empatitzar. En darrer terme, hi ha una implicació molt més important de la qual depèn l'èxit d'aquestes propostes: l'emocional.

Pel que fa al procés de creació espectacular, podem establir tres eixos fonamentals a partir dels quals naixen les propostes i que exposarem a continuació. Així, direm que, fer de la recerca i la investigació teatral un dels objectius principals per a l'elaboració de les obres comporta, alhora, que els seus muntatges siguen la causa i la conseqüència del seu ofici. És a dir, el pretext per a dur a terme l'exercici dramàtic i l'exercici dramàtic en si mateix, la qual cosa ens duu a relacionar el seu treball amb el metateatre.

Però també hem de parar esment, com ja hem avançat, en la confusió constant entre ficció i realitat aconseguida mitjançant diverses estratègies, com ara, l'ús d'elements reals de la vida dels protagonistes. Aquesta segona línia de creació és important com a vehicle d'investigació i creació, i com a fenomen que ens permet inserir les seues propostes dins el teatre autobiogràfic i l'autoficció. Després de tot, aquesta transgressió contínua serà la seua carta de presentació. Un dels trets definitoris del grup que en nombroses ocasions la portaran al límit en tractar-la de manera multidireccional.

I per acabar, no podem deixar de banda el fet que les obres estiguen directament vinculades amb els creadors, ja que aquest

esdeveniment condiciona l'espectacle. És a dir, El Pont Flotant elabora el seu treball partint d'un exercici d'introspecció, la qual cosa provoca que les peces estiguen íntimament lligades als seus artífexs i, per extensió, siguen intransferibles. Però aquesta incapacitat de transferència té dues causes. En primer lloc, per estar elaborades a partir del *jo* i, en segon lloc, per la necessitat constant d'emmarcament dins el temps i l'espai pels mateixos actors que la crearen. Això és, de l'*ací* i l'*ara* de la representació. Per aquest motiu, resulten inoperants fora del context que les va conformar i no poden ser representades sinó presentades. Estem parlant, en darrer terme, del teatre presentacional.

En definitiva, les propostes d'El Pont Flotant parteixen del qüestionament dels components que conformen el fet teatral, tradicionalment entesos, mitjançant la recerca de noves formes d'expressió dramàtica. Aquest procés d'investigació, però, suposa el camí i l'instrument per a desenvolupar un treball holístic ben resolt en què la interacció escènica esdevindrà un dels motors de creació dels seus muntatges. Una interacció constant, aquesta, que a més els permetrà aconseguir un efecte d'espill mitjançant el qual el públic s'hi puga veure reflectit. I ho durà a terme a través d'aquest despullament de l'ànima, aquest joc constant entre ficció i realitat que els servirà per a crear un espectacle singular, propi, i, sobretot, ple de veritat.

Conclusions

Com hem vist, la curiositat tant personal com professional els duu a buscar noves formes de creació, la comprensió i interiorització de les quals transformaran en aprenentatge i experiència que, finalment, reflectiran en la seua producció. Així, no és descabellat afirmar que amb un objectiu inicial ben definit, han conreat un tipus de producció diferent, arrelada en la reflexió constant envers els nous models teatrals contemporanis i, també, en les noves formes de comunicació. Les seues obres, doncs, són el resultat d'un treball de creació col·lectiva o en equip per tots el membres del grup que, de manera transversal, aconsegueixen un corol·lari de peces intransferibles.

Tot plegat, direm que el seu treball suposa un clar exemple del que ha estat el pas del teatre dramàtic al postdramàtic. No obstant això, l'èxit d'aquest grup no rau en la recerca de nous llenguatges

dramàtics, sinó en la manera com els treballen per tal de desenvolupar les propostes i arribar, finalment, a una connexió emotiva i íntima amb el públic. Aquesta és la veritable innovació de la companyia i la seua petjada particular. En darrer terme, l'*univers flotant*.

Bibliografia

Barthes, R. (1974), "¿Por dónde empezar?", dins: *Por dónde empezar*, Barcelona, Tusquets, pp. 59-70.

Collado, J., Muñoz, J., Pons, P. (2008), *Com a pedres,* Col·lecció Max Aub de premis de teatre, València, Generalitat Valenciana.

Herreras, E. (2006), *30 anys de L'Horta. 30 anys de teatre valencià*, Alzira, Bromera.

Molina, R. (2013), *Contextualització i anàlisi de noves propostes dramàtiques al País Valencià:* Com a pedres*, d'El Pont Flotant"* Treball Final de Grau. Universitat de València. Departament de Filologia Catalana.

— **(**2014), "El Pont Flotant i la creació espectacular en *Com a pedres" Episkenion* núm. 2**,** pp. 75-89.

Pavis, P. (2000, [1a. ed., 1996]), *El análisis de los espectáculos*, Barcelona, Paidós.

Puchades, X. (2005), *Renovación teatral en España entre 1984-1998 desde la escritura dramàtica: puesta en escena y recepción crítica*, 2 vol. Tesi doctoral. Universitat de València.

Rosselló, R. X. (2000), *Aproximació al teatre valencià actual (1968-1998)*, València, Universitat de València.

— (2006), "Producció teatral privada i models de creació actuals al País Valencià", dins: *I Simposi Internacional sobre Teatre Català Contemporani*, Barcelona, Institut del Teatre, pp. 379-402.

— (2010), "De la recepció de models durant la dictadura franquista a *Plany en la mort d'Enric Ribera*, de Rodolf Sirera.", dins: *La recepció del teatre contemporani*, Quaderns de Filologia. Estudis literaris, Vol. XV, Universitat de València, pp.157-178.

— (2011a), "De la creació col·lectiva a la metateatralitat: *Memòria general d'activitats*, d'El Rogle", dins: Carbó, F. [*et. al.*], *La literatura davant el mirall. Ironia i metaliteratura en l'època contemporània*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 129-168.

— (2011b [1a. ed. 1999]), *Anàlisi de l'obra teatral (Teoria i pràctica)*, València/Barcelona*,* IIFV i Publicacions de l'Abadia de

Montserrat.

— (2013), "Els creadors de ficcions damunt l'escena: del teatre autobiogràfic a l'autobiografia escènica", *Caplletra 55*, pp. 175-197.

Tordera, A. (2001 [1a. ed. 1979]), "Teoría y técnicas del análisis teatral", AADD, dins: *Elementos para una semiótica del texto artístico*, Madrid, Cátedra, pp.157-199.

Tortosa, V. (2000), "Panorama de la dramatúrgia valenciana dels 90", dins: *Aproximació al teatre valencià actual (1968-1998),* Ed. Ramon Rosselló, València, Universitat de València, pp. 187-260.

Pilar Almeria en La casa *(2013), espectacle produït per la Companyia Teatre Micalet. Fotògraf: Assad Kassab.*